

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้รับบริการ ในอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
3. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551
4. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน.ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558
5. บทบาทหน้าที่กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล
6. ข้อมูลทั่วไปในอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า ได้มีองค์กรและบุคคลต่าง ๆ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ กันดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

กรมการปกครอง (2542: 77) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นทั้งหลักการและวิธีการในการทำงานให้แก่ประชาชน ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ (learning by doing) เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ประชาชน ให้ได้รู้จักคิดเป็นทำเป็น นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นๆ (sense of belonging) ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและบำรุงรักษางานที่เกิดจากความร่วมมือของตนเอง

ชนินธุรา กาญจนรังสินนท์ (2544: 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง การมีส่วนร่วมที่

สมบูรณ์ต้องเป็นไปในรูปที่ผู้เข้าร่วมมีส่วนกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วม มิใช่เป็นผู้ร่วมตัดสินใจหรือผู้ได้รับผลประโยชน์เท่านั้น

สนิท สุทนต์ (2544: 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมสำคัญ คือ เป็นการให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับและร่วมกันแก้ไขปัญหาของประชาชนด้วยตนเอง

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545: 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนได้ใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างของตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และเป็นผู้กระทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมเป็นได้ทั้งวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนา

พิสุทธิ วรรณจักรศิริ (2547: 38) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ดำเนินงานและประเมินผลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นๆ ในชุมชนที่อาศัยอยู่

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 3) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ คือ การมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่มีผู้ด้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจ จากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตตนให้ดีขึ้น

วันชัย โกมลละสุต (2556: ออนไลน์) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลในองค์กร หรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อดำเนินการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นๆ จะอยู่ในขั้นตอนใดๆ ก็ตาม โดยขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดของชุมชน ในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2551 : 30) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมร่วม คือ การที่ทุกคน ทุกหน่วยงาน และทุกฝ่ายในชุมชนมาร่วมดำเนินการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยดำเนินการในลักษณะการ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมใน

การดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมประเมินผล โดยมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนนั้นๆ

1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

รามอส และเฟลทเชอร์ (Ramos and Fletcher, 1982: 13) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. เป็นเครื่องชี้ว่าการตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน
2. เพิ่มความรับผิดชอบและเพิ่มความสามารถในการตรวจสอบได้ของรัฐที่มีต่อประชาชน
3. ช่วยในการสร้างแผนต่าง ๆ ที่ดีกว่าเดิม
4. เพิ่มความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

มิสรา (Misra อ้างถึงใน ชินรัตน์ มีสมสืบ 2539: 24-25) กล่าวว่า ในประเทศกำลังพัฒนา การกระจายอำนาจมักไม่ได้รับการยอมรับจากผู้กุมอำนาจในส่วนกลาง และมักมีคำกล่าวว่า การรวมอำนาจนำมาซึ่งภาวะสมบูรณาธิปไตย และจะทำลายการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนา อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้กล่าวว่า การกระจายอำนาจอย่างสมบูรณ์ ก็จะนำมาซึ่งภาวะอนาธิปไตย โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ที่ต้องการความเป็นปึกแผ่นของชาติจะกระจายอำนาจได้ยาก การกระจายอำนาจจะต้องเกิดจากประชาชนที่มีความรับผิดชอบ และความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐบาลมอบให้ประชาชน การมอบความรับผิดชอบให้แก่ประชาชนปกครองตนเองจึงเป็นวิถีทางที่แน่นอนที่สุดที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบได้ ดังนั้นการพัฒนาศึกษาในชุมชนจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทั้งจากด้านบน ด้านล่างและด้านข้าง การให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องสำคัญ

อุ๋นตา นพคุณ (2546: 85-86) สรุปไว้ว่าการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามีประโยชน์และสำคัญมากด้วยเหตุผล คือ

1. การพัฒนาที่ยั่งยืนและงอกงามในตัวเอง (Self - generating) จะต้องเป็นกระบวนการที่อาศัยประชาชนที่พึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเมื่อรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่พัฒนาถอนตัวออกจากชุมชนไปแล้ว การที่จะสร้างคนให้เป็นนักการศึกษาได้จะต้องทำให้เขาได้เข้ามามีส่วนเรียนรู้และทำงานหาประสบการณ์อย่างใกล้ชิด
2. นอกจากเหตุที่ว่าการศึกษานอกโรงเรียนจะยั่งยืนได้แล้ว ประเทศกำลังพัฒนา จะต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรอันมหาศาล แต่ถ้าหากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการเสียสละแรงงาน เวลา และวัสดุ ซึ่งเท่ากับช่วยลดภาระของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลก็ยังไม่

แม่บทแผนการพัฒนาที่จะครอบคลุมรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนได้ ดังนั้นในการพิจารณาแผนงานทางเลือก ทรัพยากรและวัสดุต่าง ๆ ในการพัฒนาโปรแกรมประชาชนหรือตัวแทนประชาชนในแต่ละชุมชนจะเป็นผู้มีความรู้และเข้าใจกระบวนการพัฒนาได้ดีที่สุด และการตัดสินใจกระทำเหล่านั้น จะถูกต้องและตอบสนองความต้องการและปัญหาของชุมชนได้ตรงตามเป้าหมายที่สุด

3. การพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกโรงเรียนจะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะประชาชนที่เข้าร่วมมือพัฒนาโปรแกรมจะเป็นผู้รู้จักวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภาษา โครงสร้างของผู้นำ และผู้มีอิทธิพลที่จะช่วยเหลือหรือเป็นอุปสรรคต่อโปรแกรม ซึ่งสำคัญต่อขั้นตอนปัจจัยภายนอกขององค์กรที่นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องคำนึงถึงตลอดเวลา

วันชัย โกมลละสุต (2556: ออนไลน์) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่ามีความจำเป็นต่อการบริหารหรือการจัดองค์การ คือ

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
2. กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้
3. เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผล วิจารณ์การเพื่อความคิด (การเปิดกว้าง)

4. ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้งได้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (อ้างถึงใน กฤษฎา อินเทียน 2551: 43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เคารพให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา
2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องคนหมู่มากเหล่านี้ได้ใช้สิทธิในการแสดงออก
3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนายังไม่สามารถส่งผลถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น
4. ที่ผ่านมามีพบว่าโครงการจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิถีประชาชนมีส่วนร่วมในรูปการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชน

5. ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากแก้ปัญหายังไง ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา ย่อมช่วยให้สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

ทิพย์ธรา ประทุมมณี (2551: 19-20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า ช่วยให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก ถือเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิต เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาที่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและการจัดองค์กรประชาชน การปฏิบัติการเป็นกลุ่มเป็นผลมาจากความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์และเป็นตัวชี้วัดถึงการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าไร ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนเองต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากแก้ปัญหายังไงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ช่วยให้การปฏิบัติงานทางสังคมเป็นไปอย่างสงบสันติ

สุวิชา วิริยมานุวงศ์ (2554: 29) ได้เสนอความคิดว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ เพื่อเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะนำไปสู่การป้องกัน แก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา อันเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้น การวางแผน การปฏิบัติและประเมินผล

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหรือกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในกระบวนการดำเนินงาน โครงการหรือโปรแกรมการพัฒนาต่างๆ ทำให้เกิดพลังงานในการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ได้อย่างถูกต้อง

1.3 ประเภทและระดับของการมีส่วนร่วม

ดัสเซลดอร์ฟ (Dusseldorp, 1981, pp: 35-53 อ้างถึงใน สวัสดิ์ ดวงจันทร์ 2550 : 14-15) ได้รวบรวมแนวคิดในการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการต่างๆ และใช้คุณลักษณะ (characteristics) 9 ประการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 9 กลุ่มใหญ่ดังต่อไปนี้

1. การจำแนกตามระดับความสมัครใจ (degree of voluntariness)
2. วิธีของการมีส่วนร่วม (way of involvement)
3. ความเข้มของการมีส่วนร่วม (intensities of activities)
4. ความถี่ของการมีส่วนร่วม (frequency of activities)
5. ระดับของการมีประสิทธิภาพ (degree of activities)
6. พิสัยของกิจกรรม (range of effectiveness)

7. ระดับขององค์กร (organizational level)
8. ผู้เข้าร่วม (participants)
9. ลักษณะของการวางแผน (style of planning)

การจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามลักษณะ 9 ประการ เป็นประโยชน์ต่อการจัดระดับของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก เพราะทำให้ภาพพจน์ของการมีส่วนร่วมได้อย่างหลากหลายมิติ

อาร์นสไตน์ (Amstein อ้างถึงใน เอื่องทิพย์ สี่เหนี่ยว 2552: 64) ได้จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ขั้น โดยใช้อำนาจในการตัดสินใจของประชาชนเป็นเกณฑ์ในการจำแนกระดับของการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นต่ำสุด คือ ประชาชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจใด ๆ ไปจนถึงขั้นสูงสุด คือ อำนาจเป็นของประชาชน

ปธาน สุวรรณมงคล (อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ ประโยชน์ 2550) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมประเมินผล

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540: 28-29) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมที่สรุปออกมาเป็น 11 กลุ่มใหญ่ มีสาระโดยสังเขป ดังนี้

1. การจำแนกตามกิจกรรมในการมีส่วนร่วม เป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมของโครงการนั้นๆ ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งกิจกรรมต่างๆ อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานหรือโครงการ

2. การจำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
3. การจำแนกตามระดับความสมัครใจในการเข้า
4. จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม
5. จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วน
6. จำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วน
7. จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
8. จำแนกตามพิสัยของ
9. จำแนกตามระดับของ
10. จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วน

11. จำแนกตามลักษณะของการวางแผน

วินัย มนัสปัญญากุล (อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ คงทับทิม 2546) ได้กล่าวถึง ประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ดำเนินการ รับผลประโยชน์ หรือ ประเมินผลการปฏิบัติงาน

กรรณิกา ชมดี (อ้างถึงใน นิคม ทองอร 2547) ได้สรุปประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meetings)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

ไวท์ (White อ้างถึงใน อุษา สุภาพ 2550: 35) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 มิติด้วยกัน

- มิติ 1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ว่าอะไรควรทำและทำอย่างไร
- มิติ 2 การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- มิติ 3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
- มิติ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) คือ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ตั้งแต่ต้นจนจบกิจกรรม เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางแผนนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินโครงการ
2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No genuine Participation) คือ การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมการปฏิบัติตามแผนกิจกรรมที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียสละแรงงาน เงิน เป็นต้น

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (อ้างใน จินตนา สุขสัมฤทธิ์ 2547 : 51- 53) กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ

1. การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ เพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย เช่น ผู้เช่าลูกเจ้าของที่ดินบังคับให้ปลูกป่าฟื้นฟูตามโครงการแม่บทพลังงานทดแทน มิฉะนั้นเจ้าของที่ดินจะยึดที่ดินไปให้ผู้อื่นเช่า ผู้เช่าคนนี้ก็กลายเป็นประชาชนที่เข้าร่วมในโครงการนี้

2. การถูกล่อ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ เช่น อาจเป็นในรูปแบบของค่าจ้างแรงงานหรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริงๆ แล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมืองผู้หยิบยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

3. การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกชักชวน ให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิด และวางแผนจากทางราชการแล้วถึงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือ โดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

4. การถูกสัมภาษณ์แล้ววางแผน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชน โดยการประชุมและสัมภาษณ์แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไร จะวางแผนแก้ปัญหายังไรอยู่ที่การตัดสินใจของทางราชการ

5. การมีโอกาสนเสนอความเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการ และการดำเนินการตามโครงการแต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ

6. การมีโอกาสนเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสนเสนอโครงการ กับราชการ ประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ

7. การมีโอกาสดัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการประเมินโครงการ

บัญชา แก้วส่อง (อ้างถึงใน สุรัชย์ ขอบริน 2551) ได้สรุปการมีส่วนร่วมโดยจำแนกตามระดับขององค์กรได้ 3 ระดับนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในระดับล่างขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในงานที่เกี่ยวข้องหรือตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเอง

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในระดับกลางขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับสูง

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในระดับสูงสุดขององค์กร เป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายขององค์กร

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อ้างถึงใน ประพนธ์ พานิช 2550: 17) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ ตามบริบทที่เหมาะสมกับประเทศไทย คือ

1. ระดับเป็นผู้ใช้ประโยชน์ เป็นการเข้ามามีส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยการรับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว ถือว่าเป็นระดับต่ำสุดของการมีส่วนร่วม
2. ระดับเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ระดับนี้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในเรื่องต่างๆ เท่าที่ให้ได้ หน่วยงานต่างๆ มักมีส่วนร่วมทั้งกับประชาชนหรือระหว่างกันในระดับนี้

3. ระดับผู้ตัดสินใจ ระดับนี้ถือว่าเป็นระดับสูงสุด ประชาชนจะเป็นผู้ศึกษาสถานการณ์และตัดสินใจที่จะดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การประเมินและการแบ่งปันผลประโยชน์

ชินรัตน์ สมสืบ อ้างถึงใน ปรีวรธนน์ แสงพิทักษ์ 2551 : 29) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การไม่มีส่วนร่วมอย่างสิ้นเชิง (no participation at all)
2. การมีส่วนร่วมเพียงในนาม (nominal participation)
3. การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย (minimal participation)
4. การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม (optimal participation)
5. การมีส่วนร่วมมาก (maximal participation)
6. การมีส่วนร่วมในอุดมคติ (ideal participation)

เฉลิม เกิดโมลี (2543: 3) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมไว้ด้วยกัน 3 ระดับ

1. ร่วมคิดตัดสินใจ ซึ่งจะต้องมีส่วนร่วมทั้งความคิดและต้องมียุทธศาสตร์ตัดสินใจในระดับที่แน่นอนระดับหนึ่ง

2. ร่วมทำ จะต้องเป็นการร่วมในขั้นตอนของการดำเนินการทั้งหมด
3. ร่วมสนับสนุน อาจเป็นได้ตั้งแต่ให้ข่าวสารข้อมูลถึงการสนับสนุนทางด้าน

ทรัพยากรบริการ

นครินทร์ พัฒนพงศา (อ้างถึงใน ศิลป์ สีกวอด 2550: 15) ได้สรุประดับของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การร่วมกันหาปัญหา
2. ร่วมกันหาสิ่งจำเป็นของตน พวกตน คือ

- 2.1 ร่วมคิด ช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขในสิ่งใดก่อนและหลัง
- 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหา
- 2.3 เลือกทางเลือกที่เหมาะสม
- 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ แล้วร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
- 2.5 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
- 2.6 ร่วมรับผลประโยชน์หรือร่วมเสียดสผลประโยชน์จากการดำเนินการ

ลัดดาวัลย์ บุญยศ (2546) อ้างถึงใน ประยูร พุทธชาติ. (2552) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

ระดับที่ 1 ถูกบังคับให้ร่วม ประชาชนที่เข้าร่วมในโครงการเพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย

ระดับที่ 2 ถูกหลอกให้ร่วม ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ต่าง ๆ

ระดับที่ 3 ถูกชักชวนให้ร่วม การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเอง และพยายามชักชวนให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

ระดับที่ 4 สัมภาษณ์และวางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมเช่นนี้จะปรากฏว่าปัญหาความต้องการและเสียงเรียกร้องของประชาชน จะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความคิดเห็น โดยประชาชนจะเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการอยู่

ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอตามโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตน คือ จะแก้ไขอย่างไร

ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ประชาชนเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจในทุกๆ เรื่อง

สรุปได้ว่าระดับของการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนที่หลายท่านได้กล่าวมาข้างต้น แล้วนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้น มีด้วยกัน 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมระดับต่ำ การมีส่วนร่วมระดับกลาง และการมีส่วนร่วมระดับสูง โดยขึ้นอยู่กับความพร้อมในเรื่องของเวลา ความถูกต้อง และความเหมาะสมของผู้นำด้วย

1.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในด้านใดก็ตาม จะต้องเปิดโอกาสเข้าทุกฝ่าย ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน ซึ่งได้มีผู้ได้กล่าวถึงขั้นตอนไว้หลายท่าน ดังนี้

เมตต์ เมตต์การุณจิตต์ (อ้างถึงใน ชาลัน คุณหลวง 2553: 10-11) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องทำ คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน องค์ประกอบในการดำเนินงานจะถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่กิจกรรมนั้นๆ ได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็นความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

Cohen, John M. and Norman T. Uphoff. (1980: 219) อ้างถึงใน เบญจมา-พร อิ่มเอิบ (2552 : 27-28) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างถึงใน วลัยลักษณ์ พักแก้ว 2553 : 11) ได้แบ่งขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหาของชุมชน เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง กิจกรรมต่างๆ ที่จะตามมาจะใช้ประโยชน์

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ หากประชาชนไม่เข้าร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ประชาชนก็ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เองโดยไม่มีผู้ช่วย

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน คือ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถของประชาชนแต่ละ โดยที่ใครมีทุนก็สามารถช่วยเหลือเงินทุน หากใครไม่มีทุนก็สามารถช่วยในด้านแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น หากประชาชนมีส่วนร่วม คือ จะทราบข้อดีข้อเสียของการดำเนินงานของตนเองได้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2550 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนในวงจรการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การกำหนดจุดหมายและความต้องการจุดหมาย (goal) เป็นข้อความแสดงถึงทิศทางที่ต้องการอย่างกว้าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วจะแสดงถึงผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน จุดหมายเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียน จุดหมายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร จุดหมายเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน

2. การกำหนดนโยบาย นโยบาย (policy) เป็นข้อความที่แสดงถึงจุดมุ่งหมาย (purpose) และแนวทางการปฏิบัติงานอย่างกว้าง ๆ (Broad guidelines) เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย การกำหนดนโยบายในส่วนของจุดมุ่งหมาย อาจเกิดจากปรัชญา (philosophy) ของโรงเรียนหรืออาจเกิดจากจุดหมาย (goal) ที่กำหนดในตอนต้น

3. การกำหนดแผนงาน เป็นขั้นตอนแรกของการนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติ และประเด็นที่ควรพิจารณาอันดับแรก คือ โครงสร้างแผนงานของโรงเรียนและแผนงานควรจะสะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาและจุดหมายของโรงเรียนด้วย

4. การทำแผนและอนุมัติงบประมาณ เป็นการแปลงนโยบายที่กำหนดโดยกลุ่มนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลกับนักเรียน ดำเนินงานโดยผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูที่เป็นทีมแผนงาน (program team) การจัดทำแผนซึ่งเป็นการกำหนดว่าจะทำอะไร ทำเมื่อไร ทำอย่างไรและใครเป็นคนทำ

5. การจัดทำแผนงานไปลงมือปฏิบัติ แผนงานและงบประมาณที่ได้รับอนุมัติจากกลุ่มนโยบายแล้วจะได้รับการนำไปปฏิบัติ โดยอยู่ภายใต้กรอบของนโยบาย แผนและงบประมาณที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้

6. การประเมินผล การประเมินผลโดยภาพรวมของโรงเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อดูการบรรลุผลตามจุดหมายและนโยบายที่กำหนดไว้โดยกลุ่มนโยบาย เพื่อการสร้างสรรค์จุดหมายและนโยบายใหม่ ๆ หรือการปรับปรุงแก้ไขจุดหมายและนโยบายที่เป็นอยู่

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (อ้างถึงใน วันดี บุญเสนาะ 2551: 24) ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

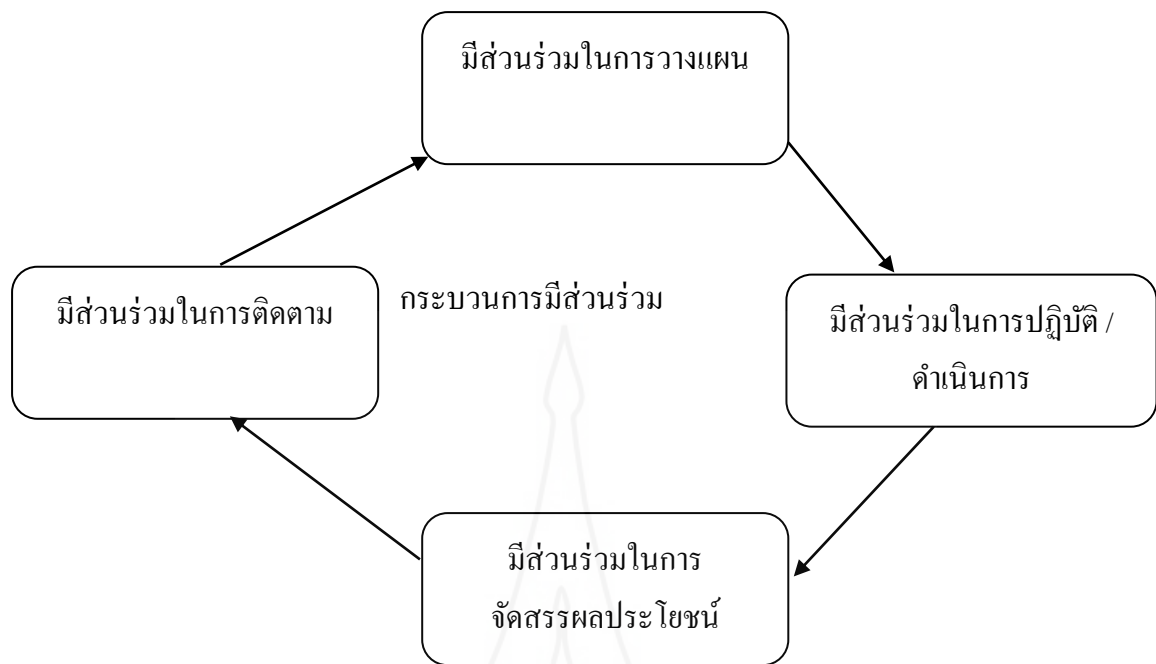
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็น เพื่อการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางดำเนินงาน และทรัพยากรที่ต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา โดยสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

ชาญณรงค์ ไชยรัชยา (ม.ป.ป.) (อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ เดิมทรัพย์ทวี 2554 : 18-19) ศึกษาความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน คือ (1) มีส่วนร่วมในการวางแผน (2) มีส่วนร่วมปฏิบัติการ (3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน (4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ปรากฏดังภาพ

ภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคลต่างๆ ที่ได้กล่าวมานั้น จะมีขั้นตอนที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมประเมินผลตามกิจกรรมต่างๆ ซึ่งได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการแรกของขั้นตอนนี้ คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และตัดสินใจในช่วงปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานกิจกรรม จะได้จากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่กิจกรรมใดบ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มของกิจกรรม

นั้นๆ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการที่จัดขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น ความชอบ ความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลไปกลุ่มต่างๆ ได้

กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของความร่วมมือ เพื่อที่จะหาผลจากกลุ่มบุคคล ประชาชนและกลุ่มผู้นำต่าง ๆ ที่มีในชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้วิจัยจึงใช้กรอบแนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Cohen, John M. and Norman T. Uphoff. (อ้างถึงในเบญจมาพร อิมเอิบ 2552: 27-28) เนื่องจากได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจน และสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับกลุ่มบุคคล ประชาชนและกลุ่มผู้นำต่างๆ ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ดีขึ้นต่อไป

1.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

นิคม บุ่งทอง (2546: 27) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างความสามัคคีและรวมพลังของบุคคลในองค์กร
2. ช่วยให้ทราบถึงความต้องการขององค์กรทั้งหมด
3. ช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น
4. ช่วยลดความขัดแย้งและการต่อต้านจากพนักงานระดับต่ำ
5. ช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน
6. ช่วยเพิ่มผลผลิตในองค์กร
7. สร้างสรรค์หลักการประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในองค์กร
8. ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน
9. ทำให้บุคลากรเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร
10. เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาในด้านการควบคุมงาน ให้ลด

น้อยลงและทำให้ผลงานดีขึ้น

จรัส นวลนิ่ม (อ้างถึงใน วาสนา รุมนันะ 2548) กล่าวว่า iva การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากิจกรรมสำคัญที่ต้องปฏิบัติ ก็คือ ผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักสำคัญที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการและ

เจตคติของประชาชน ถ้าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนา แล้วจะทำให้ประชาชนยอมรับแผนงาน โครงการพัฒนานั้น ๆ เป็นการสร้างประชาธิปไตยพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ทองใบ สุกอริ (อ้างถึงใน เมฆ ศิริ 2550) กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และประยุทธ์การจัดการแบบมีส่วนร่วม

1. เป็นประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาบุคลากร เพราะว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะทำให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในการทำงานและนำไปสู่การปรับปรุงทักษะในการทำงาน

2. ส่งเสริมให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น คือ การปฏิบัติการกิจกรรมที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และยากที่จะได้ข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ หากสามารถเชิญชวนให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้มากเท่าไร ยิ่งจะเป็นประโยชน์และทำให้การตัดสินใจมีคุณภาพยิ่งขึ้น

3. เป็นการเพิ่มศักยภาพในการจงใจและการสร้างความผูกพันในการตัดสินใจ คือ การตัดสินใจใด ๆ ในองค์กร ถ้าหากบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรกจะเป็นการจงใจให้พวกเขาผูกพัน และมีความผูกพันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เป็นประโยชน์ต่อผู้นำที่จะได้ร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาในด้านการแบ่งอำนาจ และสร้างพลังอำนาจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา

พัชริ ลิธโรต (2546: 3-4) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ

3. การสร้างฉันทามติลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้า และความขัดแย้งที่รุนแรง

6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อการความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชนถือว่าเป็น การให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทาง สังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตาม หลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สกุล วงษ์กาฬสินธุ์ (2549: 95) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงปัญหา และความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อ การพัฒนามากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมมีผล โดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ร่วมงาน อันจะเป็น ผลทำให้เกิดการยอมรับ และมีความผูกพันระหว่างบุคคลด้วยกัน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการ ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วย เพราะฉะนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะดำเนินการได้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระดมความ ร่วมมือจากบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ หลายระดับ เพื่อให้ได้ความคิด พลังสร้างสรรค์ โดยจะ นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ วางไว้

2. หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 20-21) กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักการจัด การศึกษานอกระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้

1. จัดการศึกษานอกระบบให้มุ่งส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ให้บุคคลทุกเพศ ทุกวัย สามารถได้รับการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องตามที่เขาต้องการได้ตลอดทุกช่วงชีวิต
2. หลักความเสมอภาค ให้ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

3. ยึดหลักความครอบคลุมทั่วถึง ควรจัดการศึกษานอกระบบให้ครอบคลุม
4. สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดการศึกษานอกระบบควรยึดกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพสังคมแวดล้อมในท้องถิ่น
5. หลักความยืดหยุ่น การศึกษานอกระบบควรจะมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่างๆ ในเรื่องหลักสูตร ระยะเวลา วิธีเรียน และสถานที่เรียน
6. หลักความผสมผสานกลืน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบควรจัดให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของประชาชนไม่ให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกยากลำบากในการเข้ารับการศึกษา
7. จัดการศึกษาให้เข้าถึงได้ง่าย ให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่
8. จัดการศึกษาให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มีการบริการการศึกษาอยู่เสมอเมื่อกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมเมื่อใดก็เรียนรู้ได้
9. ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ สถาบันการศึกษาและชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ได้กล่าวถึงคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนให้ทุกคน. ดำบลเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลอดชีวิต เป็นการศึกษาแบบ การศึกษาตามอัธยาศัยที่เป็นการเรียนฟรี สำหรับประชาชนวัยทำงาน 30 ล้านคน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประชาชนนอกระบบทั้งหมด สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ส่งเสริมเรื่องทักษะชีวิตและความเป็นพลเมือง

กระทรวงศึกษา (2551) ได้กำหนดหลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ดังนี้

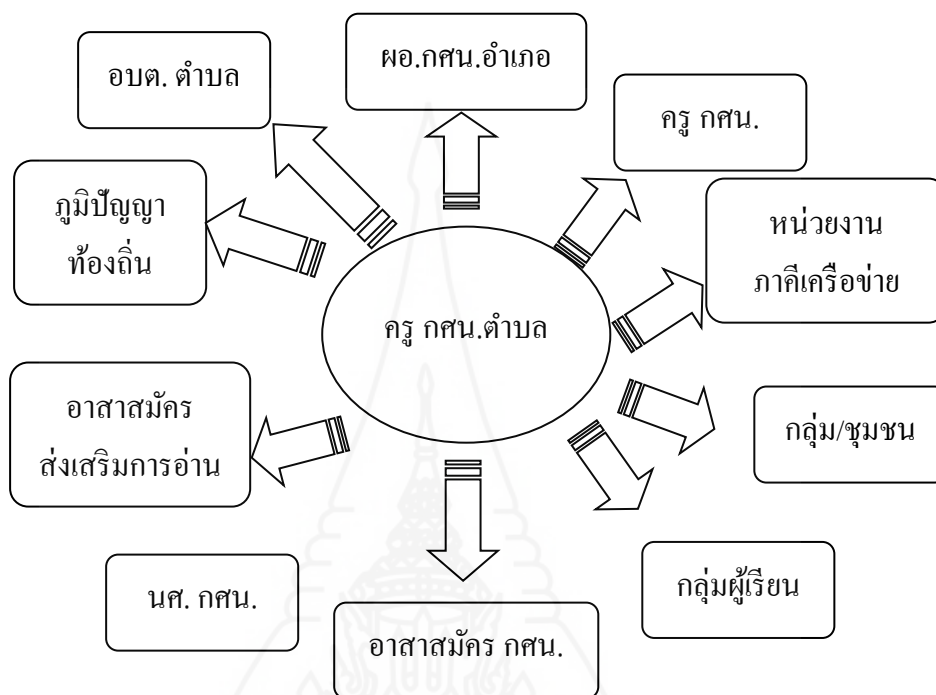
การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ และเยาวชนที่พลาดหรือขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระบบ มีคุณลักษณะ ความต้องการและเป้าหมายในการศึกษาจึงแตกต่างไปจากเด็กในระบบโรงเรียน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงได้พัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ศึกษา สํารวจข้อมูล และปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประชาชนตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 28 โดยได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. เป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือผู้ที่พลาดโอกาสและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือในพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ได้
 2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการและการปฏิบัติจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที
 3. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนแสวงหาความรู้ในการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
 4. เป็นการศึกษาที่ให้เห็นคุณค่าของความรู้ ประสบการณ์และอาชีพของผู้เรียน โดยสามารถนำมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรได้
 5. ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 13) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน กศน.ตำบล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน ไว้ดังนี้

งาน/กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน
การมีส่วนร่วมของชุมชน	1. ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของชุมชนเห็นความสำคัญและเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม กศน.ตำบล และจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นต้น 2. ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนางาน กศน.ตำบล อย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมในการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน กศน.ตำบล 3. เสริมสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการเรียนรู้ภายในตำบล และระหว่างตำบล เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนดีประจำตำบล ศูนย์ ICT ตำบล เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 13) ได้กำหนดจัดทำเอกสารขึ้นเพื่อให้ครู กศน.ตำบลและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาถึงแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ กศน.ตำบลที่มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) โดยให้ กศน.ตำบล เป็นสถานที่ของชุมชนที่จัดขึ้นด้วยความร่วมมือของประชาชนในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

และหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน โดยมี กศน. เป็นหน่วยประสานงานให้เกิดการจัดตั้ง และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นในชุมชน โดยสรุปบทบาทหน้า ครู กศน.ตำบล ไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.2 บทบาทหน้าที่ ครู กศน.ตำบล

3. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

พ.ศ. 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2556) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย ต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมและจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ใน 2 รูปแบบ คือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นับเป็นภารกิจที่กว้างขวางและหลากหลาย มีหน่วยงานและองค์กรร่วมจัดการศึกษาในรูปแบบเหล่านี้มาก และมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อความเป็นเอกภาพในการส่งเสริมและประสานงาน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ การบริหารและการพัฒนาเชิงวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เป็นหน่วยงานในสังกัด

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบในการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพุทธศักราช 2551” และไม่ใช่บังคับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งดำเนินงานโดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาที่ได้บัญญัติไว้แล้ว โดยกำหนดความหมายของคำหลักๆ ในพระราชบัญญัติไว้ดังนี้

การศึกษานอกระบบ หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและเวลาเรียนหรือการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อมและศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ภาคีเครือข่าย หมายความว่า บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่น ที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วม หรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากนี้ในมาตรา 5 ได้กำหนดให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว หรือไม่มีสิทธิได้รับการศึกษา ในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ การส่งเสริมสนับสนุนให้ยึดหลักการ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษานอกระบบ

1.1 ความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน

1.2 การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

2. การศึกษาตามอัธยาศัย

2.1 การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.2 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา

2.3 การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

มาตรา 7 ได้กำหนดให้การส่งเสริมและการสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคน ที่ใช้ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวการพัฒนาประเทศ

2. ภาวการณ์ขยายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วม เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

มาตรา 8 ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป้าหมายดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ

ในการส่งเสริมสนับสนุนส่วนราชการของรัฐที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย ในมาตรา 10 ได้กำหนดให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่จำเป็นสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อจัดการศึกษานอกระบบ
2. การจัดการศึกษา การพัฒนาวิชาการและบุคลากร การใช้ประโยชน์จากบุคลากรเพื่อการศึกษา และการยกย่องประกาศเกียรติคุณสำหรับผู้จัดการเรียนรู้ออกนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
3. สิทธิประโยชน์ตามความเหมาะสมให้แก่ผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ

4. การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสม

5. ทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ เพื่อให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการที่สอดคล้องกับความจำเป็นในสังคมของการศึกษาตามอัธยาศัย

ส่วนในมาตรา 11 ได้กำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน

เนื่องจากการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชน ดังนั้น ทุกภาคส่วนของสังคมจึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 ได้บัญญัติไว้ให้มีการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและให้ทุกภาคส่วนหรือภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยการสร้างแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนหรือภาคีเครือข่ายมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาร่วมกับทุกหน่วยงาน ทุกภาคส่วน จึงมีความสำคัญสำหรับหน่วยงานและสถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้ทุกคนได้เข้าถึงการศึกษาได้ง่ายขึ้น และเพื่อเป็นการพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้ดีขึ้นต่อไป

4. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ

พ.ศ.2558

กระทรวงศึกษาธิการ (2557: คำนำ) โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการส่งเสริมสนับสนุน และประสานความร่วมมือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้จัดทำนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน.ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 ขึ้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็น

กรอบทิศทางและเครื่องมือการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

วิสัยทัศน์

คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่มีคุณภาพ ได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้และการมีอาชีพและการมีความสามารถเชิงการแข่งขันในประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. จัดและส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ที่มีคุณภาพ เพื่อยกระดับการศึกษา สมรรถนะในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา พัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสังคม และเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อผนึกกำลังในการพัฒนาคุณภาพของประชากร
3. พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เพื่อให้รู้เท่าทันและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
4. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ
5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้สามารถดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานจัดส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 ภาคีเครือข่ายหน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนองค์กร ที่เกี่ยวข้องกันในทุกๆระดับ มีเป้าหมายในการทำงานร่วมกันคือการส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก มีการเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันหน่วยงานและสถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการประสาน

ร่วมมือกันจัดการเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งผลของการสร้างภาคีเครือข่ายในทุกระดับของหน่วยงาน และสถานศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสะท้อนถึงความสัมพันธ์ และความร่วมมือในกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกัน การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกฝ่ายต่างต้องหันมาให้ความสำคัญและพัฒนาระบบการศึกษาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

5. บทบาทหน้าที่กำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นตัวแทนของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล มีหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน รับมอบหมายงานตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวง กรมต่างๆ ในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะงานด้านความมั่นคง การรักษาความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ทำหน้าที่ประสานระหว่างราชการส่วนภูมิภาค ตำบล หมู่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่คนกลางในการไกล่เกลี่ยประนีประนอม และจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่

5.1 บทบาทหน้าที่ของกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน

อาษา เมฆสวรรค์ (อ้างถึงใน ประยูร พุทธชาติ 2552: 12) ได้กล่าวถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไว้ว่า จากบัญญัติของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ได้กำหนดให้บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่บริหารงานในตำบล หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย คอยดำเนินการ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์และคณะ (2546: 34-41) กล่าวว่า ผู้นำชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นบุคคลที่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนในการเสนอข้อคิดเห็นหรือความต้องการต่างๆ ที่อยากให้หน่วยงานราชการ หรือองค์กรต่าง ๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือ หรือเป็นบุคคลหนึ่งที่สามารถส่งเสริม สนับสนุน หรือประสานกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ได้ดีเป็นอย่างยิ่ง ดังบทบาทหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายที่กำหนด ดังต่อไปนี้

1. อำนาจความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน

2. สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
3. ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อนทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้านแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ
5. ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ราชการได้แนะนำ
7. อบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ในการนี้สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามความสมควร
8. แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดปัดป้องภัยอันตรายสาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย
9. จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง
10. ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย
11. ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

5.2 บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ประชาชนในชุมชนจะสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้นั้น ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้นำในชุมชนได้นำความรู้ และปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 6 พ.ศ. 2552) (2556 : ออนไลน์) กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (มาตรา 67)

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ

4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ

7. คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8. บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

2. การสาธารณสุขปโภค และการก่อสร้างนั้น ๆ

3. การสาธารณสุขการ

4. การส่งเสริมการฝึก และการประกอบอาชีพ

5. การจัดการศึกษา

6. การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก คนชราและผู้ด้อยโอกาส

7. การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

8 การส่งเสริมกีฬา

9. การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

10. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

11. การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล

12. การจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

13. การดูแลรักษาที่สาธารณะ

14. กิจกรรมอื่นใดที่เป็นประโยชน์ขอประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

5.3 บทบาทหน้าที่ของเทศบาล

บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 13 พ.ศ. 2552 (2556: ออนไลน์) โดยที่เทศบาลตำบลมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตาม มาตรา 50 , 53 และ มาตรา 56 คือ

1. รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
2. ป้องกันและระงับโรคติดต่อ
3. ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม
4. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
5. บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
6. หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล

บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัย ถือเป็นตัวแทนของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล เทศบาล มีหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน รับมอบหมายงานตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวง กรมต่าง ๆ ไปดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะงานด้านความมั่นคง การรักษาความสงบเรียบร้อย นอกจากนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ยังทำหน้าที่ประสานงานกับส่วนราชการและองค์กรภาคเอกชนต่าง ๆ ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม และจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ รวมทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการประสานหลอมรวมประชาชนในพื้นที่ให้มีความรัก ความสามัคคีในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบอีกด้วย ดังนั้นทุกหน่วยงาน ทุกภาคส่วนต้องหันมาพัฒนาชุมชนของตนร่วมกัน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนของตนเองมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

6. ข้อมูลทั่วไปในอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

คู่มืองานประกันคุณภาพภายนอก ศิริรัตน์ อินทรนิมิตร (2555: 8) ได้ระบุว่าประชากรทั้งหมดของอำเภออ่าวลึกมี 47,547 คน เป็นชาย 24,076 คน หญิง 23,471 คน

อำเภออ่าวลึกมี 9 ตำบล 52 หมู่บ้าน และเทศบาล 2 เทศบาล (แหลมลึก และอ่าวลึกใต้)

1. ตำบลนาเหนือ	7 หมู่บ้าน
2. ตำบลอ่าวลึกใต้	7 หมู่บ้าน
3. ตำบลอ่าวลึกเหนือ	6 หมู่บ้าน
4. ตำบลอ่าวลึกน้อย	6 หมู่บ้าน
5. ตำบลบ้านกลาง	4 หมู่บ้าน
6. ตำบลคลองขา	6 หมู่บ้าน
7. ตำบลคลองหิน	5 หมู่บ้าน
8. ตำบลแหลมสัก	6 หมู่บ้าน
9. ตำบลเขาใหญ่	5 หมู่บ้าน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิ่งต่างๆ ในงานวิจัยจำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลจากสื่อ หรือแหล่งต่างๆ ด้วยกันทั้งสิ้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษางานวิจัยอื่น ๆ มาประกอบกับข้อมูลของตนเองที่มีอยู่ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยของตนเอง หรือทำให้ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้วิจัย จึงต้องศึกษางานวิจัยอื่นๆ เพิ่มเติม ดังนี้

7.1 งานวิจัยในประเทศ

สุภารัตน์ คำเพราะ (2547) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของบุคลากรและนักศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดปทุมธานี พบว่า (1) ความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรและนักศึกษา โดยบุคลากรมีระดับความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ อยู่ในระดับมาก ส่วนนักศึกษามีความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง (2) เมื่อเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรและนักศึกษามีความแตกต่างกัน (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรและนักศึกษา คือ ทั้งบุคลากรและนักศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ จึงเสนอแนะให้ทางศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจัดให้มีเวทีประชาคม เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

นิยม แสงศรีจันทร์ (2548) ได้ศึกษา บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาในจังหวัดกระบี่ พบว่า บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาในจังหวัดกระบี่ มีบทบาทในระดับมากถึงมากที่สุด ในด้านการส่งเสริมกีฬา นันทนาการและ

กิจกรรมเยาวชนมีบทบาทมากถึงปานกลาง ในด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและการลงทุน เพื่อการศึกษาและด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบทบาทปานกลางถึงมาก ในด้านความเสมอภาคในโอกาสด้านการศึกษาปฐมวัยและด้านการส่งเสริมอาชีพ มีบทบาทปานกลางถึงน้อย ในด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ด้านระบบบริหารและการจัดการ และมีบทบาทน้อยถึงปานกลาง ในด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านหลักสูตรและด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

บงกศ อาษา (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารวิชาการ ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก (2) ด้านการบริหารงบประมาณ ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง (3) ด้านการบริหารงานบุคคล ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงไม่มีส่วนร่วม (4) การบริหารทั่วไป ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการบริหารวิชาการ ครูมีปัญหาในการบริหารวิชาการอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง ผู้ที่มีวุฒิปริญญาโทมีส่วนร่วมในการบริหารมากกว่าวุฒิปริญญาตรี ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ส่วนด้านการบริหารงบประมาณ ครูมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณมากที่สุด ด้านการบริหารงานบุคคล ซึ่งปัญหาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับน้อยถึงไม่มีปัญหา ยกเว้นการลาออกหรือการให้ออกจากราชการ และด้านการบริหารทั่วไป การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารทั่วไปอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่ามีปัญหาน้อย แต่ก็ยังมีครูที่ให้ข้อมูลว่ามีปัญหามากอยู่ทุกรายการ

ศิริกุล สมศรี (2552) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเขาพนม จังหวัดกระบี่ ทั้ง 4 ด้าน เป็นดังนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อพิจารณาหาค่าร้อยละสูงสุดในแต่ละด้าน พบว่า (1) ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบพัฒนาการความก้าวหน้าของนักเรียน (2) ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจดูแลความปลอดภัยของอาคารสถานที่สำหรับเด็ก (3) ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ชุมชนมีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการบริหารศูนย์

เด็ก (4) ด้านการสนับสนุน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นไปใช้ประโยชน์

ปรีชา สวม่วง (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตอำเภอท่าวังพา จังหวัดน่าน โดยศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความร่วมมือของผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า เมื่อทราบการกระทำผิดเกี่ยวกับคดีอาชญากรรม จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่ระบุว่าได้มีการปฏิบัติในจำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ การจัดเวรยาม การตั้งกฎกติกาของหมู่บ้าน การไล่เลี่ยประณีประนอมข้อพิพาท การควบคุมบุคคลกลุ่มเสี่ยงและแจ้งเบาะแสของคนร้าย ในด้านทัศนคติของผู้นำชุมชนที่มีต่อการป้องกันอาชญากรรม พบว่า ผู้นำชุมชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ต่อข่าวสารที่เกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรมและการป้องกันปราบปรามและมีความมั่นใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกัน และปราบปรามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ดำรงฤทธิ์ บุญอ้อม (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อมาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษา ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อมาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง รายด้านมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการร่วมในการปฏิบัติ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ตามลำดับ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Sarojini (อ้างถึงในชวลิต นภา, 2549: 46) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกี่ยวกับสาธารณูปโภคของชุมชนในประเทศอินโดนีเซียพบว่า บทบาทของผู้หญิงในชุมชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำสะอาดของชุมชน ความกระตือรือร้นของประชากรในชุมชนจะแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในปัญหาความยากจน และเห็นว่าเป็นภาวะวิกฤติที่ต้องร่วมกันแก้ไข อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนยังไม่เพียงพอ ยังต้องอาศัยความรู้ ความสามารถของผู้นำในการบริหารจัดการพัฒนาแหล่งน้ำสะอาด และมีบุคคลซึ่งมีทักษะความชำนาญและมีประสบการณ์ เพื่อเข้ามาสร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้ประชากรเกิดความตระหนัก และต้องเข้ามามีส่วน กิจกรรม นักวิจัยชุมชน เป็นต้น

Barderra (อ้างถึงในปริตติวารณ อินทวิลศรี, 2548 : 101) ศึกษาเรื่องบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชนในการวินิจฉัยปัญหา พบว่า การตัดสินใจปัญหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารและตัวแทนชุมชนจะต้องร่วมมือกัน ทุกฝ่ายจะต้องทำความเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งพร้อมที่จะเข้าร่วมกับชุมชนได้ทุกโอกาส ทัศนคติที่ไปในทางที่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในการเข้าร่วมของชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจจะต้องมีการฝึกอบรมและเตรียมการก่อนพอสมควร ผู้บริหารต้องมีบุคคลที่ยอมรับตนเองและไม่ควรคาดหวังเกี่ยวกับผลที่ได้รับให้สูงเกินไปในการเข้าร่วมกับชุมชนแต่ละครั้ง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้ทราบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ควรเริ่มต้นตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมประเมินผล ซึ่งทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้นต่างก็มีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นผู้นำชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจขั้นตอนการมีส่วนร่วมให้เป็นอย่างดี เพื่อนำแนวทางปฏิบัติเหล่านี้มาพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้นต่อไป

